

مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۵، شماره ۱، بهار ۱۳۹۵، شماره پیاپی ۱۳

شاپای الکترونیکی: ۲۴۹۵-۲۳۸۳

شاپای چاپی: ۲۵۱۴-۲۳۲۲

<http://jrrp.um.ac.ir>

تحلیل تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستاییان (مطالعه موردی: بخش اورامان شهرستان سروآباد)

سید هادی طیب نیا*^۱ - سعدی محمدی^۲ - سوران منوچهری^۳

۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

۲- مربی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، مریوان، ایران.

۳- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، آموزش و پرورش استان کردستان، سنندج، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۲/۳۰ صص ۱۶۳-۱۷۹ تاریخ تصویب: ۱۳۹۴/۸/۲۶

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر، سنجش تأثیرات گردشگری در تغییر سطح کیفیت زندگی روستاییان بخش اورامان شهرستان سروآباد، به عنوان یکی از محورهای پربرازید گردشگری استان کردستان و کشور است تا نتیجه آن، بررسی جامع وضع موجود تغییرات سطح کیفیت زندگی از دید ذی‌نفعان اصلی و تدوین برنامه‌های کاربردی جهت ارتقای سطح کیفیت زندگی ساکنان به واسطه گسترش گردشگری باشد.

روش: به لحاظ نوع پژوهش، کاربردی بوده و از حیث روش انجام، توصیفی^۱ تحلیلی می‌باشد. گردآوری اطلاعات از دو روش اسنادی و میدانی مبتنی بر مصاحبه و توزیع پرسش‌نامه بوده است. جهت تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده و تعداد ۳۸۰ پرسش‌نامه به صورت تصادفی ساده در میان سرپرستان خانوارهای روستاهای نمونه که به روش قرعه‌کشی انتخاب شده‌اند، توزیع شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین) و آزمون‌های آمار استنباطی (t تک‌نمونه‌ای و دو نمونه‌ای، تحلیل مسیر، تحلیل واریانس و آزمون توکی) انجام گرفته است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده این واقعیت است که توسعه گردشگری موجب بهبود سطح کیفیت زندگی روستاییان این بخش شده است. همچنین، بعد اقتصادی در میان ابعاد دیگر، بیشترین تأثیر را در ارتقای سطح کیفیت زندگی روستاییان داشته است و بین روستاییانی که مشاغل وابسته به گردشگری دارند، با افرادی که مشاغل آن‌ها مرتبط با گردشگری نیست و بین روستاهایی که دارای گردشگران بیشتری نسبت به روستاهای دیگر هستند، تفاوت معنی‌داری در سطح کیفیت زندگی وجود دارد.

محدودیت‌ها: رویکرد پایداری در مدیریت گردشگری منطقه حاکم نبوده و بهره‌برداری بیش از حد از محیط و عدم توزیع عادلانه منافع گردشگری، تضادها و تعارض‌هایی را ایجاد کرده است که در کوتاه‌مدت سبب کاهش کیفیت زندگی روستاییان می‌شود.

راهکارهای عملی: به کارگیری دید سیستمی در مدیریت گردشگری منطقه همراه با تدوین برنامه‌هایی در سه بازه زمانی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت، جهت ارتقای شاخص‌های تمام ابعاد کیفیت زندگی روستاییان، به‌ویژه بعد زیست‌محیطی برای حرکت در مسیر پایداری گردشگری و به منظور جلوگیری از رسیدن موقعیت گردشگری منطقه به مرحله ظرفیت بحرانی.

اصالت و ارزش: بررسی جامع شاخص‌هایی از کیفیت زندگی روستاییان که متأثر از توسعه گردشگری هستند و معرفی و بهره‌گیری از مدل‌هایی که تغییرات کیفیت زندگی را به واسطه توسعه گردشگری بررسی کرده‌اند، نوآوری این پژوهش بوده است که می‌تواند مورد استفاده سایر محققان و دست‌اندرکاران توسعه و مدیریت گردشگری باشد.

کلیدواژه‌ها: کیفیت زندگی، گردشگری، بخش اورامان، شهرستان سروآباد.

ارجاع: طیب‌نیا، س.، محمدی، س. و منوچهری، س. (۱۳۹۵). تحلیل تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستاییان (مطالعه

موردی: بخش اورامان شهرستان سروآباد). *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۵(۱)، ۱۶۳-۱۷۹.

<http://jrrp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/46943>

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسأله

کیفیت زندگی ساکنان، مفهومی است که به طور گسترده در سخنرانی‌ها و برنامه‌های توسعه در قرن حاضر به کار برده می‌شود تا بتوان با ارتقای آن، زندگی بهتری را برای افراد فراهم آورد (گوندوس^۱، ۲۰۱۴، ص. ۸۸۰). کیفیت زندگی، وابسته به احساس شادی یا ناخشنودی، رضایت یا عدم رضایت فرد از زندگی است (سونجا^۲، ۲۰۰۳، ص. ۶) و منعکس‌کننده رفاه افراد است (فراهانی، ۱۳۸۷، ص. ۷۱) که به شرایط اقتصادی مردم در عین حال، ارتباطات و وضعیت اجتماعی، سلامتی (جسمی و روانی)، احساس ارزشمندبودن و پایداری محیط بستگی دارد (کاگیرو^۳، ۲۰۱۰، ص. ۳۱۵-۳۱۶). بنابراین، کیفیت زندگی دربرگیرنده دو بعد عینی (شاخص‌های قابل اندازه‌گیری: میزان درآمد) و ذهنی (پاسخ‌های روانی: رضایت شغلی، احساس آرامش) است (ساسنیو^۴، ۲۰۰۹، ص. ۵۹؛ رضوانی، ۱۳۹۰، ص. ۲۴).

در این بین، گسترش گردشگری به عنوان یک راهبرد جدید در زمینه توسعه روستایی می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد فرصت‌های جدیدی در نواحی روستایی از جمله: ایجاد درآمد، افزایش اشتغال و رشد پایدار، تأمین هزینه‌های ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی، تحرک‌بخشیدن به سایر بخش‌های اقتصاد روستا، امنیت و آسایش ساکنان محلی و حفاظت از منابع طبیعی و میراث فرهنگی (کوستانس^۵، ۲۰۰۲، ص. ۱۰) و یا با افزایش آلودگی‌ها، تغییرات کاربری اراضی، افزایش قیمت‌ها، تغییرات فرهنگی و اجتماعی و فراتر رفتن از ظرفیت تحمل محیط، موجب کاهش یا افزایش سطح کیفیت زندگی ساکنان روستایی در بسیاری از شاخص‌های عینی و ذهنی ویژگی‌های کلان اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی شود (کیم^۶، ۲۰۱۲، ص. ۲۴؛ قدمی، ۱۳۸۹، ص. ۱). مطالعات کیفیت زندگی از این جهت دارای اهمیت است که می‌تواند به ارزیابی سیاست‌ها، رتبه‌بندی مکان‌ها، تدوین استراتژی‌های مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی کمک کند و درک و اولویت‌بندی مسایل اجتماعی را برای برنامه‌ریزان و مدیران به منظور ارتقای کیفیت زندگی ساکنان این نواحی فراهم سازد (لی^۷، ۲۰۰۸، ص. ۱۲۰۷)؛ علاوه بر این، مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند به شناسایی نواحی مسأله‌دار، علل نارضایتی مردم، تأثیر فاکتورهای اجتماعی - جمعیتی بر کیفیت زندگی و

پایش و ارزیابی کارآیی سیاست‌ها و استراتژی‌های اجرا شده در زمینه کیفیت زندگی منجر شود (سانتوس و مارتین^۸، ۲۰۰۷، ص. ۲۴). بنابراین، به این وسیله، شناخت جامعی از تغییرات وضع موجود شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی ساکنان روستایی، به واسطه رونق گردشگری حاصل می‌شود و این شناخت جامع، زمینه‌ساز تدوین برنامه‌های کاربردی می‌شود. ورود گردشگری به نواحی مختلف جهان، تأثیرات مختلفی را در سطح کیفیت زندگی روستائینان به وجود آورده است؛ برای نمونه، در ایالات متحده آمریکا، نواحی روستایی‌ای که از منافع گردشگری بهره‌مند هستند، دارای کیفیت زندگی مطلوب‌تری نسبت به نواحی روستایی دیگر هستند (ریچارد و دنیس^۹، ۲۰۰۵، ص. ۱۰).

بانک جهانی نیز تأثیرات گردشگری را در تغییر سطح کیفیت زندگی مقاصد به دو صورت مثبت (افزایش سطح درآمد، اشتغال زنان، افزایش بهداشت و غیره) و منفی (افزایش آلودگی‌ها، تغییر محیط بومی، نابودی حیات وحش، تغییر در ارزش‌ها و هنجارها و غیره) ارزیابی می‌کند (مارکاندایا^{۱۰}، ۲۰۰۲، ص. ۹). در ایران نیز کیفیت زندگی روستائیان به واسطه ورود گردشگران، دچار تغییرات زیادی شده است. این تغییرات هم جلوه‌ای مثبت و مطلوب داشته است و هم تغییراتی منفی و نامطلوب. در این میان، جاذبه‌های متعدد طبیعی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، روستاهای استان کردستان را به یکی از قطب‌های گردشگری کشور مبدل ساخته است. یکی از محورهای مهم گردشگری روستایی این استان، بخش اورامان شهرستان سروآباد در غرب استان کردستان است. این بخش که دارای پتاسیل‌های متعددی در عرصه گردشگری است به عنوان یکی از قطب‌های گردشگری استان و کشور مطرح است که هر ساله پذیرای خیل زیادی از گردشگران داخلی و خارجی است. حال، مسأله‌ای که در پژوهش حاضر، به آن پراخته می‌شود، این مطلب است که توسعه گردشگری بر کیفیت زندگی روستائیان این بخش چه تأثیراتی داشته است؛ چراکه متناسب با سطح توسعه گردشگری تغییرات مختلفی در ابعاد کیفیت زندگی روستائیان به وجود می‌آید که با توجه به نقش جامعه محلی در پایداری گردشگری، شناسایی و ارزیابی وضع موجود تغییرات کیفیت زندگی، لازمه تداوم و رونق گردشگری روستایی است.

هدف از این تحقیق، بررسی تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستائیان این منطقه است. بنابراین، سؤال اصلی

۲- بین شاخصه‌های فردی همچون: وابستگی شغلی به گردشگری و سکونت در روستاهای پربازدید با کیفیت زندگی ساکنان به واسطه بهره‌مندی از منافع گردشگری، اختلاف معنی‌داری وجود دارد.

۲.۱. پیشینه تحقیق

شماری از پژوهش‌هایی که با تأکید بر نقش گردشگری در کیفیت زندگی روستاییان انجام گرفته است، در جدول زیر آورده شده‌اند.

پژوهش به این شکل مطرح می‌شود که گسترش گردشگری چه اثراتی را بر کیفیت زندگی روستاییان بخش اورامان داشته است؟ برای پاسخ به این سؤال، فرضیه‌هایی به ترتیب زیر، مطرح شده‌اند که این تحقیق به دنبال آزمون آن‌ها است.

بنابراین فرضیه اصلی تحقیق عبارت است از:

«توسعه و گسترش گردشگری توانسته است موجب ارتقا و بهبود کیفیت زندگی ساکنان روستایی شود».

و فرضیه‌های فرعی تحقیق عبارت‌اند از:

۱- بعد اقتصادی کیفیت زندگی بیشترین تأثیر را در ارتقای

کیفیت زندگی ساکنان دارد.

جدول ۱- خلاصه‌ای از پژوهش‌های پیشین

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

محققان و سال پژوهش	عنوان	نتایج
یگانه، ۱۳۹۲	نقش گردشگری مذهبی در توسعه روستایی با تأکید بر کیفیت زندگی (موردی: روستای قیچاق میان‌دوآب)	نویسنده دریافته است که گردشگری مذهبی در بین ابعاد اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و محیطی تنها در بعد کالبدی موجب بهبود کیفیت زندگی روستاییان شده است.
رضوانی، ۱۳۹۰	گردشگری خانه‌های دوم و تأثیرات آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان (بخش رودبار قصران)	نتایج تحقیق گویای این مطلب است که گردشگری خانه‌های دوم موجب ارتقای سطح کیفیت زندگی ساکنان در هفت متغیر مسکن، درآمد، آموزش و فرهنگ، بهزیستی فردی و امنیت شده است.
قدمی، ۱۳۸۹	بررسی نقش گردشگری در تغییرات کیفیت زندگی مقصد (نمونه مورد مطالعه: دهستان کلارآباد)	نتایج تحقیق نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در اقتصاد و معیشت جامعه محلی تأثیرات مثبتی بر جای گذاشته است. در مقابل، بر کیفیت سلامت و ابعاد محیطی و بهداشتی تأثیر منفی داشته است.
ماریا ^۱ ، ۲۰۱۲	ارزیابی تأثیرات گردشگری اجتماعی بر کیفیت زندگی	نتایج حاکی از آن است که گردشگری اجتماعی توانسته است با افزایش درآمد، افزایش مشاغل و در نهایت، کاهش فقر به افزایش کیفیت زندگی عینی ساکنان کمک کند.
عارف ^۲ ، ۲۰۱۱	تأثیر گردشگری در کیفیت زندگی (مورد مطالعه: شیراز)	نتایج نشان‌دهنده نقش گسترش گردشگری در ارتقای سطح کیفیت زندگی ساکنان دارد. این تأثیرات در بهبود بهزیستی روانی، افزایش درآمد و اشتغال، بیشتر از سایر متغیرها است.
ریچارد ^۳ ، ۲۰۱۳	گردشگری و کیفیت زندگی روستاییان	نتایج پژوهش، گردشگری را عامل بهبود کیفیت زندگی روستاییان در شاخص‌هایی همچون: توسعه محلی، سطح دستمزدها، کاهش فقر و بهبود آموزش و سلامتی روستاییان می‌داند؛ اما در مقابل، بیان می‌کند که بروز تأثیرات منفی همچون افزایش سطح قیمت‌ها، آلودگی‌ها و غیره نیز کنترل و برنامه‌ریزی گردشگری مقصد را ضروری می‌سازد.

«مان» به معنی خانه، جایگاه و سرزمین تشکیل شده است. پس اورامان؛ یعنی سرزمین اهورایی و جایگاه اهورا مزدا. «هور» معنی دیگری هم دارد. هور در اوستا به معنی خورشید است. هورامان را می‌توان جایگاه خورشید هم معنی کرد (دانش مهر، ۱۳۹۱، ص. ۲۲۴). فعالیت‌های کشاورزی، اشتغال غالب مردمان این منطقه را شکل می‌دهد، هرچند که کمبود زمین با توجه به توپوگرافی خشن منطقه (قرارگیری در زاگرس مرتفع)، فقدان بسترهای صنعتی با توجه به عدم حمایت‌های کافی دولتی، دلایلی است که بسیاری از روستاییان را برای اشتغال (اشتغال

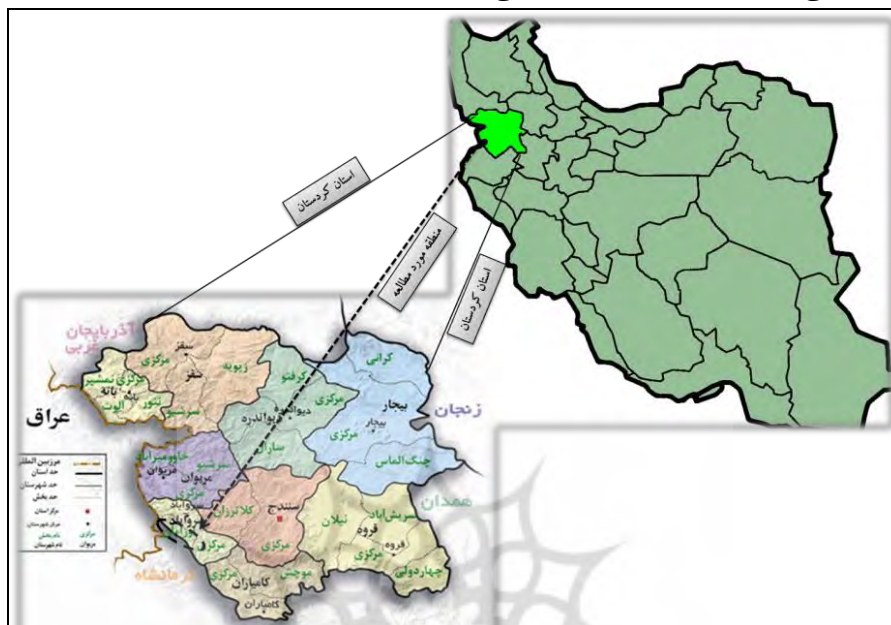
۲. روش‌شناسی تحقیق

۲.۱. قلمرو جغرافیایی تحقیق

بخش اورامان با ۱۴ روستا دارای ۳۷۰۷ خانوار و حدود ۱۴۲۶۹ نفر جمعیت، تابع شهرستان سروآباد است که در ۷۵ کیلومتر جنوب شرقی شهرستان مریوان و ۱۷۰ کیلومتر جنوب غربی مرکز استان کردستان (سنندج) قرار دارد. این بخش از سمت غرب با کشور عراق به طول ۲۰ کیلومتر و از سمت جنوب با استان کرمانشاه هم‌مرز است (فرمانداری شهرستان سروآباد، ۱۳۹۳). واژه اورامان یا هورامان از دو بخش «هورا» و

مطلوب و راهکاری مطمئن در جهت اشتغال و تنوع اقتصادی منطقه مطرح شود.

فصلی) به خارج منطقه هدایت می‌کند. در این بین، در چند ساله اخیر، رونق گردشگری با توجه به پتانسیل‌های متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی این منطقه و افزایش استقبال از گردشگری روستایی، توانسته است به عنوان مکملی

شکل ۱- نمایش موقعیت منطقه مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

۲.۲. روش تحقیق

از میان ۳۷۰۷ خانوار بخش (فرمانداری شهرستان سروآباد، ۱۳۹۳) ۳۶۰ خانوار به عنوان حجم نمونه تعیین شدند. با توجه به گستردگی منطقه و دشواری دسترسی نیز ۲۰ درصد؛ یعنی ۳ روستا از ۱۴ روستای این بخش که دارای بیشترین حجم گردشگران بوده و به عنوان روستاهای هدف گردشگری منطقه مطرح هستند، انتخاب و با مشخص شدن تعداد پرسش‌نامه‌های توزیعی هر روستا با روش طبقه‌بندی، پرسش‌نامه‌ها به روش تصادفی ساده در میان سرپرستان خانوار این روستاها توزیع شد (جدول ۲).

پژوهش حاضر از لحاظ نوع کاربردی و از حیث روش انجام، توصیفی-تحلیلی است. جهت گردآوری اطلاعات در بخش نظری از روش اسنادی و در بخش میدانی از روش پیمایش مبتنی بر مصاحبه و پرسش‌نامه بهره گرفته شده است. جامعه آماری این پژوهش را سرپرستان خانوار روستاهای بخش اورامان شهرستان سروآباد تشکیل می‌دهند. جهت تعیین حجم نمونه در ابتدا از فرمول کوکران و سپس با اعمال روش تصحیح،

جدول ۲- توزیع طبقه‌ای پرسش‌نامه‌ها

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

نام روستاهای منتخب	تعداد خانوار	سهم از تعداد کل پرسش‌نامه‌ها
اورامان تخت	۷۱۱	۲۳۱
بلبر	۱۹۹	۶۴
سلین	۲۰۰	۶۵
مجموع=۳	۱۱۱۰	۳۶۰

آلفای کرونباخ سنجیده شده و برابر ۰,۷۹ است که نشان از ارتباط درونی پاسخ‌ها و پایایی پرسش‌نامه دارد. جهت سنجش تغییرات کیفیت زندگی ساکنان به واسطه رونق گردشگری نیز

روایی پرسش‌نامه‌ها در ابتدا با یک پیش‌آزمون و سپس با تأیید متخصصان دانشگاه‌ها و افراد آگاهی که سابقه مطالعات مشابه را داشتند، تأیید شد. پایایی پرسش‌نامه‌ها نیز با ضریب

چهار بعد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی با ۴۹ متغیر و ۸۲ گویه در طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= تاحدی (متوسط)، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد) در نظر گرفته شد. داده‌های گردآوری شده نیز با استفاده از شاخصه‌های آمار

جدول ۳- شاخص‌های به‌کاررفته در پژوهش و میزان پایایی آن‌ها در پرسش‌نامه‌ها

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

ابعاد	متغیرها	تعداد گویه	پایایی
کیفیت زندگی	احساس امنیت فردی، احساس امنیت اجتماعی، امید به آینده، توانایی تأمین نیازهای اساسی خانوار، رضایت از زندگی، کاهش میزان مهاجرت، احساس تعلق به اجتماع، تمایل به ماندن در روستا، رضایت از موقعیت اجتماعی، گسترش امکانات فرهنگی و هنری، بهبود تغذیه ساکنان، افزایش مشارکت مردم روستا در طرح‌های عمرانی، افزایش پیوند و همبستگی ساکنان، افزایش سطح اجتماعی و فرهنگی روستاییان، علاقه به سواد و تحصیلات، لذت از زندگی، معنی‌داری زندگی	۴۶	۰.۷۷
	رضایت از میزان درآمد و پس‌انداز، رضایت از شغل، رضایت از بهبود دسترسی بهتر به شهر، کاهش هزینه‌های زندگی، کاهش نابرابری‌های اقتصادی، افزایش قیمت مسکن و اراضی کشاورزی، کاهش احساس فقر، ایجاد انگیزه جهت بهبود وضعیت کار، دسترسی به خدمات اعتباری و مالی، بهبود کیفیت عرضه مواد غذایی فروشندگان، ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش امنیت شغلی، افزایش ظرفیت کاری	۱۶	۰.۷۳
	رضایت از مراکز بهداشتی، جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی، کیفیت بهداشت شبکه معابر، نظافت و پاکیزگی روستا، کیفیت آب آشامیدنی، گسترش وجود جایگاه‌های دفع زباله، رعایت حریم میان انسان و حیوان، توجه بیشتر ساکنان به محیط زیست روستا، توجه مدیران به محیط زیست روستا	۱۱	۰.۸۵
	دسترسی به امکانات ورزشی، کیفیت مساکن به لحاظ مصالح به‌کاررفته، تجهیزات و امکانات مسکن مانند: حمام و دستشویی، توانایی تهیه مسکن، رضایت از دید و منظر روستا، دسترسی به پارک و فضای سبز، تخلیه فاضلاب‌ها و فضولات حیوانی، افزایش نظارت بر ساخت‌وسازها	۹	۰.۸۲
		۸۲	۰.۷۹
	۴۹		۰.۷۹

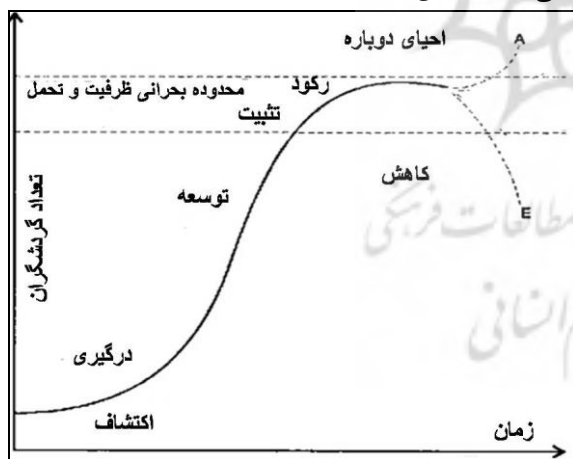
۳. مبانی نظری

مورد استفاده قرار گرفت ((ما باید در عین مد نظر قرار دادن کمیت زندگی کیفیت آنرا را نیز مد نظر قرار دهیم)) به دنبال آن از ۱۹۳۰ تحقیقات بیشتری در این ارتباط و عوامل و فعالیت‌های موثر بر آن انجام شده است (سونجا، ۲۰۰۳، ص. ۵). کیفیت زندگی، مفهومی پیچیده و چندبعدی‌ای است که تحت تأثیر مؤلفه‌هایی همچون زمان و مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی قرار دارد و وضعیت آن به میزان توسعه‌یافتگی جوامع وابسته است (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷، ص. ۱۴۸). برخی آن را به عنوان قابلیت زیست‌پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان اندازه‌ای برای میزان جذابیت و برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی و مواردی از این دست، تعبیر کرده‌اند (اپلی و منون^{۱۴}، ۲۰۰۸، ص. ۲۸۱). کیفیت زندگی به عنوان درک و تصور افراد از موقعیت خود در زندگی، در زمینه سیستم‌های فرهنگی و ارزشی که در داخل آن زندگی

واژه کیفیت در لاتین (qual) به معنی چیزی و چه و (quality) به مفهوم چگونگی آمده و (qol) از نظر واژه به معنی چگونگی زندگی است و دربرگیرنده تفاوت‌های آن است که برای هر فرد منحصر به فرد بوده و با دیگران متفاوت است (کردزنگنه، ۱۳۸۵، ص. ۲۰). موضوع کیفیت زندگی از آغاز دهه ۱۹۹۰ به بعد، در ادبیات نظری توسعه، اهمیت فوق‌العاده‌ای یافته است و مبنای تمایز و دسته‌بندی‌های نوین کشورها در سال‌های اخیر شده است (عنبری، ۱۳۸۹، ص. ۱۵۰). مفهوم کیفیت زندگی ابتدا در حوزه محیط زیست مطرح گردید (عبدی، ۱۳۷۸، ص. ۱۷۸)؛ اما ریشه این مفهوم را می‌توان حتی در زمان فیلسوفانی چون ارسطو نیز یافت. وی از زندگی خوب و بهبود زندگی و تأثیر سیاست‌های عمومی بر آن سخن می‌گفت. تا اینکه در سال ۱۸۸۹ کیفیت زندگی در بیانیه‌ای

۲- رویکرد مبتنی بر کیفیت ذهنی که بیان‌گر ارزیابی‌های فردی در قلمروهای متعدد زندگی فردی و گروهی است. این رویکرد، تحت عنوان ادبیات مرتبط با «بهبودی یا رفاه ذهنی» شناخته می‌شود (بونکی، ۲۰۰۷^{۱۹}؛ ستیگلیتز و فیتوسی^{۲۰}، ۲۰۰۹). شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی، تنها در آگاهی خود فرد وجود دارد و آن‌ها را تنها از پاسخ‌های فرد به موضوعات می‌توان شناسایی و ارزیابی کرد؛ مانند: رضایت از زندگی، رضایت شغلی، آرامش روانی و غیره. البته شایان ذکر است که این رویکرد مکمل رویکرد عینی کیفیت زندگی است (فری^{۲۱}، ۲۰۰۲؛ ستیگلیتز و فیتوسی، ۲۰۰۹ به نقل از عینالی و ابراهیمی، ۱۳۹۳، ص. ۵۲). گسترش گردشگری در نواحی روستایی که به دلیل افزایش جمعیت شهرنشین، افزایش اوقات فراغت، پیدایش مؤسسات گردشگری و مطلوب‌تر شدن شرایط کار روی داد، توانست به عنوان فعالیتی مکمل، تغییرات عمده‌ای را در کیفیت زندگی ساکنان روستایی ایجاد کند (عارف، ۲۰۱۳، ص. ۱۰۷۴).

بروز کرده و کیفیت زندگی ساکنان مقصد تنزل خواهد کرد (قدمی، ۱۳۸۹، ص. ۳).

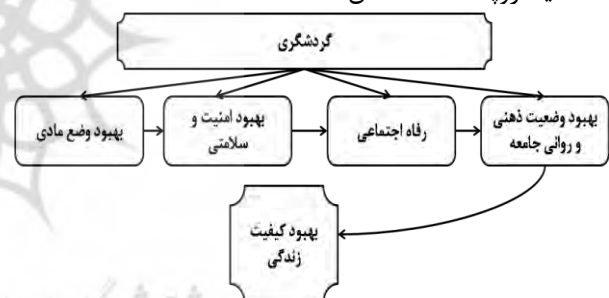

شکل ۳- مدل باتلر

مأخذ: گارای^{۲۴}، ۲۰۱۰، ص. ۶۵۶

این مدل دارای پنج مرحله به شرح زیر است: مرحله اول: اکتشاف: در این مرحله، تفریح‌گاه توسعه نیافته و با استقبال کمی روبه‌رو است و در اصطلاح، در مرحله خفتگی به سر می‌برد. در این مرحله تعداد کسب و کار و تجارت کم و محدود است. گردشگران به دلیل فقدان امکانات گردشگری در مضیقه هستند، کیفیت زندگی ساکنان وابسته به فعالیت‌های

می‌کنند، تعریف شده است که با اهداف، انتظارات، استانداردها و علایق آن‌ها در ارتباط است (سولامینا و راملی^{۱۵}، ۲۰۱۱، ص. ۸۶۹). به طور کلی، دو رویکرد اساسی برای ارزیابی کیفیت زندگی، مورد توجه محققان قرار گرفته است: ۱- تمرکز بر روی شاخص‌های اجتماعی-اقتصادی کمی، برای ارزیابی مقدار و درجه تأمین نیازهای انسانی و انعکاس واقعیت‌های عینی (گابریل و واسچیر^{۱۶}، ۲۰۰۳، ص. ۶۲۳)؛ به طوری که معیارهای سنجش کیفیت زندگی در این رویکرد با توسعه فعالیت‌های اقتصادی در ارتباط بوده و به طور روزافزونی شاخص‌های توسعه را به عنوان معیارهای دقیق سنجش رفاه اجتماعی و بهزیستی ساکنان جامعه محلی، مورد تأکید قرار می‌دهد (موجیکا و سچیفیر^{۱۷}، ۲۰۱۰). در این رویکرد، ابعادی از قبیل سطح درآمد، میزان دارایی و میزان مصرف افراد مورد تأکید است که با بهبود و تنوع‌بخشی به فرصت‌های شغلی و درآمدی، ارتقای رفاه اقتصادی-اجتماعی، تأمین زیرساخت‌ها و مسکن روستایی مناسب در ارتباط و با معیارهای کمی قابل اندازه‌گیری است (اتحادیه اروپا^{۱۸}، ۲۰۰۶، ص. ۷).

شکل ۲- تأثیر گسترش گردشگری در بهبود سطح کیفیت زندگی ساکنان

مأخذ: بهرامی^{۲۲}، ۲۰۱۳، ص. ۱۰۷۴

چنان‌چه گردشگری بتواند موجب بهبود کیفیت زندگی ساکنان شود با حمایت و پذیرش روبه‌رو می‌شود؛ اما چنان‌چه کیفیت زندگی ساکنان به واسطه گسترش گردشگری بیش از تحمل محیط کاهش یابد، ساکنان حمایت‌چندانی را از این صنعت انجام نمی‌دهند (موزو^{۲۳}، ۲۰۱۳). در ارتباط با این امر نیز مدل‌های مختلفی از سوی پژوهش‌گران عرصه گردشگری ارائه شده است. یکی از این مدل‌ها، مدل چرخه حیات باتلر است. در این مدل، اعتقاد بر این است که در ابتدا تغییرات مطلوبی در کیفیت زندگی ساکنان به واسطه گسترش گردشگری در مقصد روی می‌دهد؛ اما در ادامه، زمانی که ظرفیت تحمل محیط یا سطح قابل قبول تغییرات جامعه به حد آستانه خود برسد، تغییرات منفی ناشی از توسعه گردشگری

شده است. حمایت قاطع مردم محلی به دلیل آشکارشدن تأثیرات منفی گردشگری در کیفیت زندگی آن‌ها کم می‌شود. این مرحله‌ای است که گردشگری مقصد به بلوغ رسیده است. مشکلات و معضلاتی همچون: افزایش قیمت‌ها، انواع آلودگی، تخریب محیط طبیعی، فراموش شدن ارزش‌ها و سنت‌ها در این مرحله احساس می‌شوند و اقداماتی در جهت عادی کردن اوضاع انجام می‌گیرد (آلوارس^{۲۸}، ۲۰۰۴، ص. ۳).

مرحله پنجم: رکود: در مرحله رکود، رشد تعداد گردشگران کاهش می‌یابد. گردشگران از مردم محلی فاصله می‌گیرند و تضادهایی شکل می‌گیرد. رشد اقتصادی به دلیل هزینه‌کرد ناچیز گردشگران کاهش یافته و شاخص‌هایی از کیفیت زندگی ساکنان که وابسته به رونق گردشگری بوده، دچار افت ملموسی می‌شوند (آندریوتیس^{۲۵}، ۲۰۰۳، ص. ۵؛ آکوای^{۲۹}، ۲۰۱۱، ص. ۷۴). دو راهکار در این مرحله برای مقصد وجود دارد: ۱- کاهش و سقوط، ۲- نوآوری و احیای دوباره. اگر مقصد به سمت کاهش و سقوط پیش رود، تعداد گردشگران همچنان تنزل پیدا می‌کند، سرمایه‌گذاران خارج می‌شوند و سود اقتصادی کاهش می‌یابد. راهکار دیگر احیا و بازیابی است که مقصد سعی می‌کند جایگاه خود را با مدیریت و برنامه‌ریزی‌های جدید در بازار گردشگری بیابد؛ مثلاً مقصد، تسهیلات و امکانات ویژه‌ای را برای روزهای تعطیل یا به افراد مسن ارائه می‌دهد و به این ترتیب، گردشگری جایگاه خود را در ارتقای کیفیت زندگی ساکنان باز می‌یابد (چای^{۳۰}، ۲۰۰۹، ص. ۲۵۰؛ کیوویلا^{۳۱}، ۲۰۱۲، ص. ۱۰).

مدل دیگری که با توجه به کیفیت زندگی ساکنان، نگرش و حمایت آن‌ها را از فعالیت‌های گردشگری شرح می‌دهد، مدل داکسی^{۳۰} می‌باشد. مراحل این مدل و ویژگی‌های آن در جدول (۴) به طور خلاصه آورده شده است. ایده اصلی شاخص رنجش داکسی این است که هر چه در طول زمان تعداد گردشگران افزایش می‌یابد و بیشتر از ظرفیت محیط می‌شود، خصومت بیشتری در محیط نسبت به گردشگران به دلیل کاهش کیفیت زندگی ساکنان ایجاد می‌شود (ضیایی و حسن پور، ۱۳۹۲، ص. ۱۷).

گردشگری نمی‌باشد و تعداد اندکی از افراد از منافع گردشگری بهره‌مند می‌شوند (آندریوتیس^{۲۵}، ۲۰۰۳، ص. ۳).

مرحله دوم: درگیری: در مرحله درگیری گردشگران از شهرهای پرازدحام، جذب منطقه و چشم‌انداز بکر آن می‌شوند و کارآفرینان محلی سعی در ارائه خدمات مطلوب‌تر به گردشگران دارند. مشاغل زیادی برای مردم محلی ایجاد می‌شود و افزایش تقاضا سبب رونق صنایع دستی مردم محلی می‌شود و شاخص‌های کیفیت زندگی به‌ویژه در بعد اقتصادی با تغییرات مثبتی روبه‌رو می‌شوند (برادران، ۱۳۸۹، ص. ۵۲؛ آندریوتیس^{۲۵}، ۲۰۰۳، ص. ۴). در این مرحله، جامعه در حال انطباق با گردشگران بوده و تبلیغات برای جذب گردشگران صورت می‌گیرد. توسعه گردشگری به‌کندی صورت می‌گیرد؛ زیرا از لحاظ اجتماعی و اقتصادی هنوز محدودیت‌هایی وجود دارد (چای^{۳۰}، ۲۰۰۹، ص. ۲۵۰).

مرحله سوم: توسعه: در مرحله توسعه، تعداد گردشگران افزایش می‌یابد و در این دوره اوج، تعداد گردشگران از مردم محلی نیز بیشتر می‌شود. تعداد توریست‌های واردشونده به دلیل دسترسی به شبکه حمل‌ونقل افزایش می‌یابد. در این مرحله، فروش زمین برای مردم از فعالیت‌های تجاری سنتی سودآورتر است (آندریوتیس^{۲۵}، ۲۰۰۳، ص. ۴). مرحله توسعه، مرحله رشد با سرعت گردشگری در منطقه است؛ زیرا بسیاری از سرمایه‌گذاران کلان، جذب منطقه می‌شوند و بسیاری از خصوصیات فرهنگی و اجتماعی تغییر می‌یابد (کیوویلا^{۳۱}، ۲۰۱۲، ص. ۱۰). در این مرحله است که کیفیت زندگی ساکنان در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی و کالبدی دچار تغییرات عمده می‌شود، به فعالیت‌های گردشگری وابسته می‌شوند و به دلیل بهبود سطح کیفیت زندگی، فعالیت‌های گردشگری مورد حمایت ساکنان محلی است.

مرحله چهارم: تثبیت: در مرحله تثبیت، ساخت‌وسازها به سبک معماری مدرن در تضاد با معماری سنتی محل است. اجاره‌ها افزایش می‌یابد و تعداد گردشگران کاهش آرامی پیدا می‌کند. مرحله تثبیت، زمانی است که تسهیلات کافی برای انبوه گردشگران وجود دارد. گردشگری در منطقه کاملاً نهادینه

جدول ۴- مراحل و ویژگی‌های مدل رنجش داکسی از گردشگری مقاصد و کیفیت زندگی ساکنان

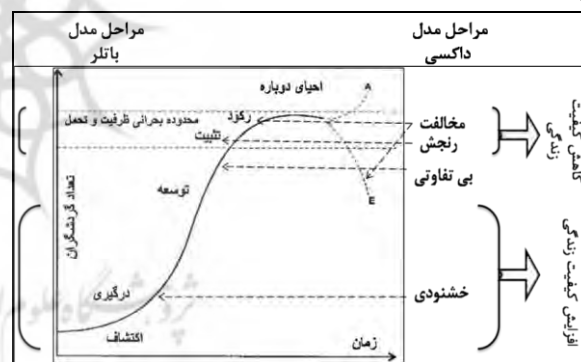
مأخذ: آکوا، ۲۰۱۰، ص. ۲۵؛ بتون ۳، ۲۰۰۶، ص. ۴۰؛ آفرینش، ۱۳۸۹، ص. ۵

مراحل	شاخصه	ویژگی‌ها
اول	خشنودی	در این مرحله ساکنان محلی موافق ورود گردشگران و سرمایه‌گذاران هستند. سطح کیفیت زندگی ساکنان به دلیل منافع اقتصادی-اجتماعی گردشگری افزایش می‌یابد.
دوم	بی تفاوتی	رشد سریع گردشگری آرام می‌گیرد، روابط گردشگران و مردم محلی رسمی‌تر (اقتصادی‌تر) می‌شود. به نظر می‌رسد که وعده‌های خوب اقتصادی برای عده‌ای بوده است و همه مردم قادر به دریافت مزایای گردشگری نیستند.
سوم	رنجش	سوءظن ساکنان نسبت به توسعه فعالیت‌های گردشگری به دلیل افزایش قیمت‌ها، تورم، کاهش ورود گردشگران، کمی درآمد، تخریب محیط، تغییر و از دست رفتن ارزش‌ها و سنت‌ها و در نهایت، کاهش کیفیت زندگی بیشتر می‌شود. در نتیجه، برنامه‌ریزی برای بهبود وضع موجود آغاز می‌شود.
چهارم	مخالفت	ساکنان محلی، گردشگران را عامل اصلی تخریب محیط زیست و کاهش کیفیت زندگی خود می‌دانند و با گردشگران مخالفت و تضاد آشکاری دارند.

در ابتدا، جهت تعیین نوع آزمون‌ها از آزمون کلموگروف اسمیرنوف، به منظور تعیین نرمال یا غیرنرمال بودن داده استفاده شد که در تمامی ابعاد مقدار معنی‌داری محاسبه شده از سطح معنی‌داری ۰,۰۵ بیشتر بوده است تا بتوان گفت توزیع داده‌ها و پاسخ‌ها از توزیع نرمالی تبعیت می‌کند.

در ادامه جهت تعیین تأثیرگذاری گردشگری بر کیفیت زندگی ساکنان روستایی با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای، جدول (۶) تهیه شد. در این آزمون، عدد (۳) به عنوان مطلوبیت عددی مورد آزمون یا میانۀ نظری در نظر گرفته شده است. هرگاه حد بالا و پایین مثبت باشند، میانگین از مقدار مشاهده‌شده، بزرگتر خواهد بود و هرگاه هر دو منفی باشند، میانگین محاسبه‌شده از میانۀ نظری یا مطلوبیت عددی مورد آزمون، کمتر بوده و نشان از عدم تأثیرگذاری و مطلوب نبودن شرایط دارد. همان‌طور که جدول (۶) نشان می‌دهد، از دیدگاه ساکنان، گسترش گردشگری توانسته است در سطح متوسطی در ابعاد اقتصادی و اجتماعی و در سطح مطلوبی با ارتقای بعد کالبدی، موجب بهبود و ارتقای کیفیت زندگی آن‌ها شود. تنها در بعد زیست‌محیطی است که ساکنان روستایی تأثیر توسعه گردشگری را منفی و کمتر از مطلوبیت عددی مورد آزمون ارزیابی کرده‌اند. منفی بودن هر دو حد بالا، پایین و آماره t نیز اثباتی بر این مدعا است. در مجموع، نیز میانگین محاسبه‌شده برابر ۳,۱۴ نشان می‌دهد که توسعه گردشگری توانسته است در سطح معنی‌داری ۰,۰۵؛ یعنی با اطمینان ۹۵ درصد به بهبود کیفیت زندگی ساکنان منجر شود.

با بهره‌گیری و منطبق کردن مدل باتلر و داکسی می‌توان دیدی گسترده و جامع به بررسی تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی جامعه میزبان پرداخت. نقطه مشترک دو مدل، این مطلب است که زمانی که گردشگری و فعالیت‌های وابسته به آن بیشتر از تحمل و ظرفیت محیط ادامه یابد، با کاهش کیفیت زندگی ساکنان، نگرش آن‌ها نسبت به گردشگری تغییر کرده و حمایتی از توسعه و ادامه فعالیت‌های گردشگری انجام نخواهند داد (کیوویلا، ۲۰۱۲، ص. ۱۳).

شکل ۴- مدل تلفیقی چرخه محصول باتلر و رنجش داکسی

در ارتباط با کیفیت زندگی ساکنان

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

۴. یافته‌های پژوهش

بیشترین تعداد پاسخ‌گویان در گروه سنی بین ۳۰-۴۰ سال قرار گرفته‌اند. به لحاظ سواد ۵۸ درصد سرپرستان خانوار دارای تحصیلات راهنمایی بوده‌اند. ۹۴,۵ درصد نیز مرد هستند.

جدول ۵- مشخصه‌های فردی پاسخ‌گویان

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

مشخصات	بیشترین پاسخ‌گو سرپرستان خانوار	
	فروانی	درصد
سن	۳۰-۴۰	۳۴,۵
جنس	مرد	۹۴,۵
تحصیلات	راهنمایی	۵۸

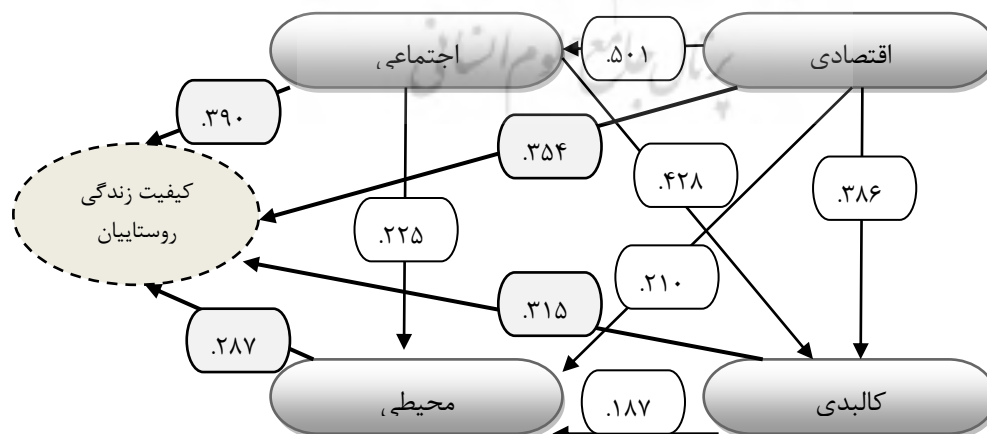
جدول ۶- نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای نقش گردشگری در بهبود ابعاد کیفیت زندگی از دیدگاه ساکنان روستایی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

مطلوبیت عددی مورد آزمون = ۳								
ابعاد	تفاوت از حد مطلوب	درجه آزادی	معنی داری	آماره آزمون T	میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد		نتیجه
						پایین تر	بالا تر	
اقتصادی	.۱۰۰	۳۵۹	۰,۲۸	۲,۲۰	۳,۱۰	.۰۱۰۷	.۱۸۹	تأثیر مثبت
زیست محیطی	-۰,۳۱۱	۳۵۹	۰,۰۰	-۴,۹۵	۲,۶۸	-۰,۴۳۴	-۰,۱۸۷	تأثیر منفی
کالبدی	.۶۲۲	۳۵۹	۰,۰۰	۱۰,۸۸	۳,۶۲	.۵۰۹	.۷۳۴	تأثیر مثبت
اجتماعی	.۱۷۷	۳۵۹	۰,۰۰	۲,۹۷	۳,۱۷	۰,۰۶۰	.۲۹۵	تأثیر مثبت
نهایی	.۱۴۷	۳۵۹	۰,۰۷	۲,۷۱	۳,۱۴	۰,۴۰	.۲۵۳	تأثیر مثبت

بودند، به عنوان متغیر مستقل وارد مدل شدند و تأثیرات آن‌ها سنجیده شد. در ادامه، پس از وارد کردن و جای‌گزینی تک‌تک ابعاد به عنوان متغیر وابسته و سایر ابعاد به عنوان متغیر مستقل با ضرب کردن کلیه مسیرها به بعد مورد نظر و در نهایت، جمع کردن همه مسیرهای ضرب شده به بعد مورد نظر، میزان اثرات غیرمستقیم نیز مشخص شد و در آخر نیز با جمع کردن اثرات مستقیم و غیرمستقیم، بار کلی و میزان اثرگذاری نهایی هر بعد، بر وضع موجود کیفیت زندگی روستاییان مشخص شد.

نتایج آزمون تحلیل مسیر، نشان از اهمیت بعد اقتصادی به عنوان مهم‌ترین بعد در ارتقای کیفیت زندگی ساکنان دارد؛ چراکه علاوه بر تأثیرگذاری مستقیم، بر سایر ابعاد کیفیت زندگی روستاییان نیز به صورت غیرمستقیم تأثیرگذار بوده است (جدول ۷). این آزمون بر پایه دیدگاه متخصصان عرصه‌های روستایی و گردشگری انجام گرفت. به این ترتیب، در ابتدا، مجموع تلفیقی ابعاد (کیفیت زندگی) به عنوان متغیر وابسته و تمامی ابعاد به عنوان متغیر مستقل و در ادامه، هر یک از ابعاد نیز به ترتیب، با دیدگاه کارشناسانی که سابقه مطالعات مشابه را در منطقه داشتند و در زمینه گردشگری متخصص

شکل ۵- نتایج تحلیل مسیر ابعاد مؤثر بر کیفیت زندگی روستاییان

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

جدول ۷- تعیین اثرات مستقیم، غیرمستقیم و بار کلی ابعاد کیفیت زندگی ساکنان

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

ابعاد	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	بار کلی
اقتصادی	۰.۳۵۴	۰.۳۳۵۳	۰.۶۸۹۴
اجتماعی	۰.۳۹۰	۰.۱۳۴۲	۰.۵۲۴۳
کالبدی	۰.۳۱۵	۰.۰۵۳۶	۰.۳۶۸۶
محیط زیستی	۰.۲۸۷	---	۰.۲۸۷۱

در این بین، کوچک‌تر بودن معنی‌داری محاسبه‌شده از آلفای ۰,۰۵ در آزمون t دونمونه‌ای نشان‌دهنده تفاوت معنی‌دار کیفیت زندگی بین افرادی است که شغل آن‌ها وابسته به گردشگری بوده با آن دسته از افرادی که مشاغل آن‌ها مرتبط با گردشگری نمی‌باشد. میانگین‌های به‌دست‌آمده برابر ۳,۳۲ برای

کیفیت زندگی ساکنانی که دارای مشاغل وابسته به گردشگری هستند، در مقابل میانگین برابر ۳,۰۶ برای کیفیت زندگی ساکنانی که دارای مشاغل وابسته به گردشگری نیستند، کیفیت زندگی مطلوب‌تر افرادی را نشان می‌دهد که در ارتباط با گردشگری روستاها فعالیت دارند.

جدول ۸- تفاوت میانگین‌های کیفیت زندگی ساکنان بر اساس وابستگی شغلی به گردشگری

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

معنی‌داری	آماره t	درجه آزادی	میانگین		۹۵ درصد اطمینان	معنی‌داری واریانس‌ها در آزمون لوز
			کران بالا	کران پایین		
۰,۰۰۸	۱,۴۸۱	۳۵۸	۳,۲۸	۳,۲۸	-۵۲۱۵	۰,۰۰۶
			۳,۰۲	۳,۰۲		

همچنین، کوچک‌تر بودن معنی‌داری محاسبه‌شده از سطح آلفای ۰,۰۵ نیز در تحلیل واریانس یک‌طرفه، تفاوت در کیفیت

زندگی ساکنان روستایی در سه روستای مورد مطالعه را نشان می‌دهد (جدول ۹).

جدول ۹- نتایج تحلیل واریانس تفاوت کیفیت زندگی روستاییان در روستاهای مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

معنی‌داری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات
۰,۰۰۲	۶,۱۹۴	۶,۳۲۵	۲	۱۲,۶۴۹
		۱,۰۲۶	۳۵۷	۳۶۶,۲۹۸
			۳۵۹	۳۷۸,۹۴۷

جهت پی‌بردن به تفاوت و دسته‌بندی روستاها از آزمون توکی استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول (۱۰) نشان می‌دهد که میانگین کیفیت زندگی ساکنان روستای اورامان که دارای بیشترین گردشگر در بین دو روستای دیگر است،

مطلوب‌تر و بیشتر از آن‌ها است. به همین دلیل، کیفیت زندگی در روستای اورامان در آزمون توکی با دو روستای بلبر و سلین که دارای تعداد گردشگر کمتری هستند، دارای تفاوت و اختلاف معنی‌داری است.

جدول ۱۰- تفاوت کیفیت زندگی روستاهای مورد مطالعه بر اساس آزمون توکی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

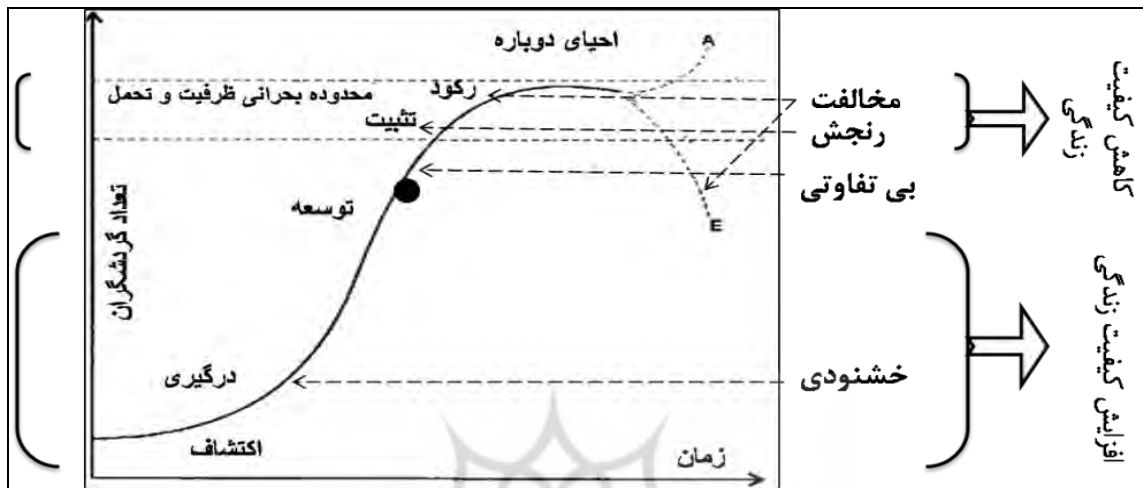
روستاها	میانگین کیفیت زندگی	روستاها	تفاوت میانگین	معنی‌داری
اورامان	۳,۳۹	بلبر	۰.۳۵۹	۰,۰۰۹
		سلین	۰.۴۳۶	۰,۰۰۷
بلبر	۳,۰۳	اورامان	-۰.۳۵۹	۰,۰۰۹
		سلین	۰.۰۷۶	۰.۳۴۷
سلین	۲,۹۶	اورامان	-۰.۴۳۶	۰,۰۰۷
		بلبر	-۰.۰۷۶	۰.۳۴۷

در نهایت نیز با تجزیه و تحلیل و جمع‌بندی یافته‌ها و گفته‌های مردم محلی می‌توان اظهار کرد که وضعیت منطقه

مورد مطالعه در مدل تلفیقی باتلر و داکسی در محدوده توسعه، رو به بی‌تفاوتی است؛ چراکه توسعه فعالیت‌های گردشگری

بین برخی مردم محلی و نگرش منفی آن‌ها نسبت به گردشگران شده است. همچنین، به خاطر شکل‌گیری برخی تضادها و تا حدی متوقف‌شدن سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی‌ها، تعداد گردشگران به آرامی رو به کاهش است (شکل ۶).

موجب بهبود زیرساخت‌ها، سطح درآمد، بهداشت، مساکن، جذب سرمایه‌گذاری‌ها و غیره شده است؛ اما در مقابل نیز کاهش کیفیت زیست‌محیطی و بنابر گفته‌های مردم محلی، تأثیر رفتارهای گردشگران در تغییرات فرهنگی و اجتماعی و عدم توزیع متعادل منافع و ثمرات موجب ایجاد تضادهایی در

شکل ۶- موقعیت منطقه مورد مطالعه در مدل تلفیقی چرخه محصول باتلر و رنجش داکیسی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

در ابتدا، فرضیه اصلی پژوهش، مبنای این مطلب بود که گردشگری موجب بهبود سطح کیفیت زندگی ساکنان روستایی منطقه شده است. یافته‌های حاصل از آزمون t تک‌نمونه‌ای نشان دادند که گسترش گردشگری توانسته است موجب بهبود و ارتقای ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی سطح زندگی روستاییان شود و تنها در بعد زیست‌محیطی تأثیراتی منفی بر جای گذاشته است. در مجموع نیز یافته‌ها در تأیید فرض اصلی پژوهش و مطابق با نتایج پژوهش رضوانی (۱۳۹۰)، ماریا (۲۰۱۲)، عارف (۲۰۱۱) و در تضاد با نتایج پژوهش یگانه (۱۳۹۲)، در سطح معنی‌داری ۰,۰۵ و با اطمینان ۹۵ درصد نشان داد که ساکنان روستایی به ارتقای سطح کیفیت زندگی خود به واسطه گسترش گردشگری معتقد هستند. جهت بهبود بعد زیست‌محیطی نیز اجرای کامل طرح‌های هادی روستایی و در ضمن تقویت انجمن‌های مردم‌نهاد زیست‌محیطی تأسیس شده در روستاها می‌تواند راهگشا باشد، همچنین، فرهنگ‌سازی در بین مردم محلی و حتی در بین گردشگران با پخش بروشور و یا نوشتن جملات حفاظتی در اهمیت طبیعت در محل‌های پررفت‌وآمد نیز راهکار دیگری برای ارتقای کیفیت زیست‌محیطی روستاهای گردشگری منطقه است.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

رویکرد عمده‌ای که در عصر حاضر جهت سنجش کیفیت زندگی، به کار گرفته می‌شود، رویکرد پیامدمحور است؛ به این معنی که آیا فعالیت‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌هایی که به اجرا درآمده‌اند، در تغییر مطلوب سطح زندگی افراد مؤثر بوده‌اند یا خیر؟ در این بین، سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی با رویکرد پیامدمحور در نواحی روستایی با توجه به اهمیتی که این نواحی، در توسعه ملی و منطقه‌ای برعهده دارند و همچنین، حساسیت‌های ویژه‌ای که در نواحی روستایی وجود دارد، اهمیتی دوچندان دارد. یکی از فعالیت‌هایی که در چندین سال اخیر با ورود به عرصه‌های روستایی موجب تغییر سطح کیفیت زندگی روستاییان شده است، گردشگری می‌باشد. یقیناً گردشگری به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی، می‌تواند نقش غیرقابل‌انکاری در تغییرات سطح کیفیت زندگی روستاییان ایفا کند. در این راستا نیز در پژوهش حاضر تأثیرات توسعه و گسترش گردشگری در تغییرات سطح کیفیت زندگی روستاییان بخش اورامان شهرستان سروآباد استان کردستان به عنوان یکی از محورهای مهم گردشگری منطقه و کشور، مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفت. در این راستا، فرضیه‌هایی مطرح بود که تجزیه و تحلیل داده‌ها به آن پاسخ داده است:

در راستای فرض اول پژوهش، دو فرض فرعی نیز مطرح شدند:

در ابتدا این که بهبود شاخص‌های بعد اقتصادی، بیشترین تأثیر را در ارتقای کیفیت زندگی ساکنان روستایی دارند. در این راستا، آزمون تحلیل مسیر نشان داد که در تأیید فرض اصلی پژوهش و مطابق با یافته‌های پژوهش آفرینش ۱۳۸۹ و کیم ۲۰۰۲، بعد اقتصادی با اثر کلی ۰.۳۳۵، بیشترین تأثیر را در ارتقای کیفیت زندگی ساکنان داشته است. با توجه به این امر، باید کوشید که منافع و ثمرات حاصل از گردشگری را در بین ساکنان روستایی توزیع کرد؛ زیرا همان‌طور که مدل تحلیل مسیر نشان می‌دهد، علاوه بر این که این بعد دارای تأثیر مستقیم بود با اثرگذاری غیرمستقیم نبر سایر ابعاد نیز موجب تغییر و بهبود آن‌ها و در مجموع، ارتقای کیفیت کلی زندگی ساکنان روستایی می‌شود.

فرض فرعی دوم پژوهش، مبین این مطلب بود که بین شاخصه‌های فردی ساکنان، همچون: نوع شغل از لحاظ وابسته‌بودن یا نبودن به گردشگری و محل سکونت، در تغییرات سطح کیفیت زندگی آن‌ها تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در ابتدا، آزمون t دونه‌نونه‌ای در سطح معنی‌داری ۰.۰۵ و با اطمینان ۹۵ درصد در تأیید فرض پژوهش و مطابق با نتایج پژوهش قدمی (۱۳۸۹) نشان‌دهنده تفاوت و بیشتربودن میانگین کیفیت زندگی روستاییانی است که مشاغل آن‌ها در ارتباط با گردشگری است. در این راستا برنامه‌ریزی جهت ایجاد مشاغل جدید وابسته به گردشگری به‌ویژه در عرصه خرده‌فروشی در منطقه با تأکید بر حضور زنان علاوه بر اینکه می‌تواند مانع مهاجرت‌های روستایی شود؛ با توجه به استقبال گردشگران از گردشگری غذایی و صنایع دستی زمینه‌های لازم جهت فعالیت و حضور زنان در فعالیتهای اقتصادی گردشگری نیز فراهم می‌آید. اعطای وام‌های کم‌بهره و بلندمدت به ساکنان روستایی جهت ایجاد مشاغل وابسته به گردشگری و یا ایجاد تعاونی‌های کوچک، متشکل از سرمایه‌های روستاییان در کنار بسط‌سازی جهت ورود بخش خصوصی، زمینه‌ساز ایجاد مشاغل جدید گردشگری و در نهایت، جذب بیشتر مردم محلی به این عرصه می‌شود.

همچنین، آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه نیز تفاوت معنی‌دار روستاهای مورد مطالعه در کیفیت زندگی را نشان می‌دهد. در این بین، آزمون توکی نشان داد که در سطح معنی‌داری ۰.۰۵ و با اطمینان ۹۵ درصد روستای اورامان که

دارای بیشترین گردشگر در منطقه و نسبت به دو روستای دیگر مورد مطالعه بود، دارای کیفیت زندگی مطلوب‌تری است. این امر می‌تواند گویای این حقیقت باشد که جهت توسعه گردشگری، علاوه بر وجود جاذبه‌ها، امکانات و خدمات نیز اصلی اساسی است. بنابراین، باید در روستاهای بلبر و سلین به تقویت زیرساخت‌ها و خدمات مورد نیاز گردشگران پرداخت و زمینه‌های جذب و اقامت بیشتر آن‌ها را فراهم آورد تا به این وسیله کیفیت زندگی روستاییان نیز بهبود یابد.

در نهایت نیز جایگاه منطقه در مدل تلفیقی چرخه محصول باتلر و رنجش داکسی نشان‌دهنده حرکت منطقه از مرحله توسعه به بی‌تفاوتی است و این به این معنی است که در آینده‌ای نزدیک مردم منطقه دچار تضادهایی با گردشگران می‌شوند و کیفیت زندگی آن‌ها نیز با کاهش گردشگران و یا افزایش آسیب‌ها و تأثیرات منفی گردشگری کاهش می‌یابد. جهت حل این معضل، تدوین برنامه‌های کوتاه‌مدت؛ مانند:

- تدارک زیرساخت‌ها و خدمات مورد نیاز گردشگران و مردم محلی

- توزیع منافع و ثمرات گردشگری در میان تمام اقشار

- آموزش مردم محلی و گردشگران

- بهره‌گیری از مردم محلی در مدیریت گردشگری منطقه

- جذب سرمایه‌های بخش خصوصی در گردشگری منطقه و تدوین برنامه‌های میان‌مدت؛ مانند:

- تدوین برنامه تفصیلی کاربری اراضی

- طرح تفصیلی فرصت‌های سرمایه‌گذاری گردشگری منطقه

- مدیریت کارا در بهره‌برداری از جاذبه‌های محیطی و اقدامات حفاظتی جهت نگهداری پوشش گیاهی و کاهش آلودگی

- ثبت و ضبط آداب و رسوم و مراسمات کهن و بومی

- تهیه طرح‌های تفصیلی برای سامان‌دهی هریک از قابلیت‌های گردشگری منطقه

و تدوین برنامه‌های بلندمدت؛ مانند:

- برگزاری مداوم جلسات و همایش‌هایی در راستای هماهنگی نهادها و توسعه گردشگری در منطقه

- توجه به روستاییان در توسعه گردشگری منطقه و فرهنگ‌سازی برای مشارکت آن‌ها، به‌ویژه زنان در فعالیت‌های گردشگری

15.Sulaiman and Ramli	و- نهادهینه‌سازی و اعمال مدیریت صنعت گردشگری از
16.Gabriel and Wascher	روستاها، می‌توانند مفید فایده واقع شوند.
17.Mojica and Schaeffer	
18.European communities	
19.Bonnke	یادداشت‌ها
20.Stiglitz and Fitoussi	1. Gondos
21. Frey	2.Sonja
22.Bahrami	3.Cagliero
23.Muzzo	4 .Susniene
24.Garay	5.Kostas
25. Andriotis	6.Kim
26.Chai	7. Lee
27. Keovilay	8.Santos and martins
28.Alvares	9.Richard and dennis
29. Akkawi	10. Markandya
30. Daxi	11. Maria
31.Beeton	12. Aref
	13.Richard
	14.Mpley & menon

کتاب‌نامه

1. Abdi, A., & Goudarzi, M. (1378/1999). *Cultural developments in Iran, the first edition*. (1st ed.). Tehran: Ravesh Press. [In Persian]
2. Afarinesh, B. (1389/2010). *Examining trends and attitudes of residents towards tourism development (Case study: Soltanieh district rural areas of Abhar County)*. Unpublished master's thesis, Zanjan University, Zanjan, Iran. [In Persian]
3. Akkawi, M. (2010). *Resident attitudes towards tourism development in conservative cultures: The case of Qatar*. Retrieved on March 23, 2014 from <https://uwspace.uwaterloo.ca/handle/10012/5298>
4. Alvares, D. (2004). life cycle modelling for tourism areas. *Canadian Geographer*, 19(1), 2-12.
5. Anbari, M. (1389/2010). Investigate the Changes quality of life in Iran in 1986 to 2006. *Journal of Rural Development*, 2(1), 149-181. [In Persian]
6. Andriotis, K. (2003). The tourism life cycle: an overview of the Cretan case. *Tourism Management*, 4(1), 2-21.
7. Aref, F. (2011). The effects of tourism on quality of life: a case study of Shiraz, Iran. *Life Science Journal*, 8(2), 4-25.
8. Bahrami, R. (2013). Analysis of the role of tourism and its impact on rural development (Case study of the central part of Marivan). *Technical Journal of Engineering and Applied Sciences Tech J Engin & App Sci*, 3(12), 1074-1080.
9. Beeton, S. (2006). *Community development through tourism*. Collingwood, Australia: Landlinks Press.
10. Böhnke, P. (2008). Does society matter? Life satisfaction in the enlarged Europe. *Social Indicators Research*, 87(2), 189-210.
11. Cagliero, R. (2010). *The possible effects in piedmontrdp and quality of life in rural areas*. Rural development: Governance, policy design and delivery Ljubljana, Slovenia.
12. Chai, W. (2009). *Introduction to tourism, personal, social and humanities education*. Section Education Bureau.
13. Daneshmehr, H. (1391/2012). Examine the role of ecotourism and its effects on the development of rural areas by using SWOT analysis. *Journal of Rural Researches*, 3(3), 240-215. [In Persian]
14. Ebrahimi, S. (1393/2014). *Comparative evaluation of methods of reconstruction of rural settlement affected by the earthquake disaster and its impact on quality of life of residents (Case Study: Village Hesarvliasr in Avaj County- Qazvin province)*. Unpublished master's thesis, Zanjan university, Zanjan, Iran. [In Persian]

15. Epley, R.D., & Menon, M. (2007). A method of assembling crosssectional indicators into a community quality of life. *Social Indicators Research*, 88(2), 281-296.
16. European Communities. (2006). *The au rural development policy 2007- 2013*. Brussels, Belgium, Retrieved 2015, from http://ec.europa.eu/agriculture/index_en.htm.
17. Frahani, H. (1387/2008). Measure and assess the quality of rural life in the reconstruction following the earthquake disaster (Case study: Shirvan district). *Journal of Geographical Thought*, 3(21), 68-85. [In Persian]
18. Frey, B. (2002). *Happiness & Economics*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
19. Gabriel, S.A. (2003). Compensating differentials and evolution in the quality of life among US States. *Regional and Urban Science Economics*, 33(2), 619-649.
20. Garay, L. (2010). life cycles, stages and tourism history the Catalonia (Spain) Experience. *Annals of Tourism Research*, 38(2), 651° 671.
21. Gondos, B. (2014). *Relationship Between Tourism and Quality of Life: Researches at Lake Balaton*. In Human Capital without Borders: Knowledge and Learning for Quality of Life. Proceedings of the Management, Knowledge and Learning International Conference 2014 (pp. 879-888). To Know Press.
22. keovilay, T. (2012). *Tourism and development in rural communities: Case study of Luang Namtha Province. Lao PDR*. A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the Degree of Master of Tourism Management at Lincoln University.
23. Kim, K. (2002). *the Effects of Tourism Impacts upon Quality of Residents in the Community* (Doctoral dissertation). Blacksburg, Virginia: Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University.
24. Kordzanganeh, J. (1385/2006). *Investigate Quality of life related to health of the elderly and its influencing factors (Case study: Ramhormoz City)*. Unpublished master's thesis, Tehran University, Tehran, Iran. [In Persian]
25. Kostas, E. (2002). *Rural tourism: An opportunity for sustainable development of rural areas*. Retrieved 2015, from <http://www.sillignakis.com>.
26. Ko i J., & Mikuli J. (2012). An exploratory assessment of tourism sustainability in Croatian coastal destinations. *EFZG Working Paper Series/EFZG Serija Članaka u Nastajanju*, (04), 1-12.
27. Lee, Y. J. (2008). Subjective quality of life measurement in Taipei. *Building and Environment*, 43(7), 1205-1215.
28. Markandya, A., Taylor, T., & Pedroso, S. (2003). *Tourism and sustainable development: Lessons from recent World Bank experience*. In International conference on tourism and sustainable economic development: Macro and micro economic issues. CRENoS (Università di Cagliari e Sassari, Italy) and Fondazione Eni Enrico Mattei, Italy, Chia Laguna Hotel, Sardinia (pp. 19-20).
29. Mojica, M. N. (2010). Valuing Community Attributes in Rural Counties of West Virginia Using Data Envelopment Analysis, *Journal of Rural and Community Development*, 5(3). 133° 142.
30. Muzzo, U. (2013). *Quality of life of residents and sustainability in the destination community: emerging research areas*. Conference of Tourism & Hospitality. The Highway to Sustainable Regional Development June 28-30, 2013, Yerevan, Armenia.
31. Qadamy, M. (1389/2010). Investigate the role of Tourism in changes of destination quality of life (Case Study: Kellarabad County). *Iranian Journal of Social Studies*, 4(3), 152-175. [In Persian]
32. Rezvani, M., & Mansourian, M. (1387/2008). Quality of life and provide a model for rural areas. *Journal of Rural and Development*. 11(3), 1-26. [In Persian]
33. Rezvany, M. (1390/2011). Second home tourism and its impact on improving the quality of life of the inhabitants (Case study: Rudbar Qasran District). *Journal of Urban and Regional Studies and Research*, 4(13), 23-40. [In Persian]
34. Richard, J. (2013). *Recreation, tourism, and rural well-being*. (No. 7). Washington, DC: US Department of Agriculture, Economic Research Service.

35. Santos, L.D., & Martins, I. (2007). Monitoring urban quality of life: The Porto experience. *Social Indicators Research*, 80(2), 411-425.
36. Sonja, F. (2003). *State of the art report on life quality assessment in the field of transport and mobility*. Swedish National Road and Transport Research Institute, Linoeping, Sweden.
37. Stiglitz, J., Sen. A., & Fitoussi, B. (2009). *Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress*. Retrieved 2014, July. 19, [http: www.stiglitz-sen-fitoussi.fr](http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr).
38. Sulaiman, M. Y., Hayrol Azril, M.S., Salleh, M.H., Mohd, O.S., Bahaman, A.S., Asnarulkhadi, A.S., & Ramli, S.A. (2011). Factors affecting the quality of life among the rural community living along Pahang River and Muar River in Malaysia. *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 5(8), 868-875.
39. Susniene, D., & Jurkauskas, A. (2015). The concepts of quality of life and happiness° correlation and differences. *Engineering Economics*, 63(4), 1-12.
40. Yeganeh, B. (1392/2013) The role of religious tourism in rural development (Case study: Village of Qychaq). *Journal of Geographic Applied Sciences*, 13(30), 7-25. [In Persian]
41. Ziaee, M., & Ziaee, H. (1392/2013). Development of strategic areas of tourist destinations using theoretical match. *Journal of Geography and Urban-Regional Planning*, 9(3), 15-28. [In Persian]

The Analysis of the Impacts of Tourism on the Quality of Rural Life (Case Study: Uraman District of Sarvabad County)

Seyyed Hadi Tayebnia^{1*}- Sadi Mohammadi²- Suran Manochehri³

1- Assistant Prof, in Geography & Rural Planning, University of Sistan & Baluchestan, Zahedan, Iran.

2- Educator, in Geography & Rural Planning, Payam-e-Noor University, Marivan, Iran.

3- Educator, in Geography & Rural Planning, Education & Training of Kurdistan Province, Sanandaj, Iran.

Received: 19 May 2015

Accepted: 16 November 2015

Extended Abstract

1. INTRODUCTION

In Iran, the quality of rural life by tourists has changed a lot. These changes have had both positive effects and negative and undesirable changes. One of the important places of rural tourism in Iran is the Uraman District in Sarvabad County in the west of Kurdistan. This district has various potential capacities in the field of tourism and as one of the tourism hubs in province and the country which receives a large number of domestic and foreign tourists every year. Now the issue studied in this investigation is the fact that how development of tourism has affected the quality of rural life in this district. Since, according to the level of tourism development, several changes occur in the quality of rural life which due to the role of local communities in sustainable tourism; identification and assessment of the current situation, changes in the quality of life, is necessary for the persistence and rural tourism boom. The purpose of this study is examining the impact of tourism on the quality of rural life in this area. So the main research question arising is: what effects the tourism has had on the quality of rural life in the "Uraman" district.

2- THEORETICAL FRAMEWORK

The issue of quality of life from the early 1990s onwards, in the theoretical literature and development, has acquired great importance and has been the basis of differentiation and classification of the countries in the recent years. If the tourism improves the quality of life of residents, it will faced the support and acceptance. But if the quality of life of residents through tourism development over the environment tolerance reduced, residents don't support this industry. In relation to this, various models have been proposed by researchers in the field of tourism. One of these models is Butler's life cycle. In this model, it is believed that in the beginning, desired changes in the quality of life of

residents through tourism development occur in destination. But then, when the bearing capacity of the environment or the acceptable level of society changes reach its threshold, negative changes due to tourism development is emerged and the quality of life of destination residents will degrade.

3- METHODOLOGY

This study in terms of purpose is applied and in terms of methodology is descriptive - analytical. The data collection of the theoretical part is that of documentary and in the field-based part interviews and distributed questionnaires have been used. Statistical populations of this study are the households heads of villages of Uraman District in Sarvabad County. Firstly, Cochran formula has been used to determine the sample size. Among households heads of selected villages, then by using correction method 360 households were selected randomly. Due to the extension of the area and difficulty of access, 20%, namely 3 villages of 14 villages of this district which has the highest volume of tourism and are among the tourism target villages of this area were selected. By specifying the number of distributed questionnaires in each village by category, questionnaires were distributed randomly among the heads of households in these villages.

4- DISCUSSION

From the perspective of residents, tourism has developed the economic and social aspects in the average level and the physical aspect at a desirable level and has improved their quality of life. Only in the environmental dimension, rural residents, evaluated negative and less of numerical utility tested the impact of the tourism development. In total, the calculated average has shown 3.14 which means that the tourism development results in significance level of 0.05 namely with 95% confidence leads to improve the quality of life of residents. Meanwhile, smaller calculated

significance from alpha 0.05 in the two-sample t-test, shows a significant difference in quality of life among people whose jobs depend on tourism with those people that their jobs are not related to tourism. Also smaller calculated significantly from the alpha level of 0.05 in the one-way analysis of variance, shows the difference in the quality of life of rural residents in the three villages being studied. Finally, by analyzing and summarizing the findings and statements of local people, it can be stated that the situation of study area in combination model of Butler and Doxy within the development range face of indifferently stage.

5- CONCLUSION

To improve the environmental aspect of quality of villager s life, full implementation of the guide plans along with the strengthening of environmental non-governmental association established in rural areas can be useful. Improvement of cultural

backgrounds among the local people and even among tourists along with the distribution of brochures or writings some sentences in the importance of nature at the sites of the resort is another strategy for improving the environmental quality of the region's tourism villages. Path analysis model showed that in addition to the economic dimension of the quality of life of the villagers, had a direct impact with indirect impact on other dimensions, has changed and improved them and generally, has improved the overall quality of rural resident s life. Considering this, it should be tried that the benefits of tourism among rural residents distributed. Also, to solve the problem of the movement condition of tourist area toward the in difference, preparing short-term programs are essential.

Key words: Quality of life, tourism, Uraman District, Sarvabad County.

How to cite this article:

Tayebnia, S. H., Mohammadi, S. & Manochehri, S. (2016). The analysis of the impacts of tourism on the quality of rural life (Case study: Uraman District of Sarvabad County). *Journal of Research & Rural Planning*, 5(1), 163-179.

URL <http://jrrp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/46963>

ISSN: 2322-2514

eISSN: 2383-2495